

Mitä Jane teki Tarzanille — vaimous ja matkustaminen

Soile Veijola

Lennettyään paratiisista joutuivat Aatami ja Eeva kes-
kelle perhettä ja sitä kautta yhteiskuntaa. Sen koommin
eivät he ole päässeet paratiisiin kuin tilapäisesti: huma-
lassa, karnevaalissa, rakastumisessa, matkalla.

Eeva ei aina silloinkaan. Hänen on (sovittaakseen ome-
nan?) jätävä pitämään ovea auki paratiisista palaavalle
miehelleen — silloin tällöin paiskaa hän sen lukkoon. Jos
en minä, et sinäkään!

Tämä esitys on suoraa jatkoa suomalaisen
sosiologian viime vuosien ajankohtaiselle
ongelmanasettelulle eli analyyseille miesten
lähettämästä pullopostista olohuoneen sohva-
ryhmistä ja lähiöravintolan baaritiskeiltä.

Miehen ja viinan suhteesta sekä siihen vai-
kuttavasta taustatekijästä, naisesta, on synty-
nyt kirjakaupalla sosiologista proosaa, jossa
nainen on aina vaimo, ulkoinen taho ja vasta-
toimija miehelle, jonka kulmakarvojen alta
maailmaa ja sen ristiriitaisuuksia tarkastel-
laan. On viimein aika vierailla muissakin
vapauden valtakunnissa, joissa mies saa olla
oma itsensä — ja nainen vaimo.

Mutta aloittakaamme pullopostista.

Humala ja vaimous

Suomalaisen miehen myyttinen humala
pakenee arkielämää, yhteiskuntaa ja juomista
häiritseviä tekijöitä kuten naista, ts. vaimoa
(ks. Falk & Sulkunen 1980). Miesten juoma-
ryhmälle (reaalisesti läsnä oleva) nainen edus-
taa yhteiskunnallisia suhteita äitinä ja vai-
mona. Hän on uhka juomisen jatkumiselle.
Nainen ja humala ovat toisellakin tapaa toi-
sensa pois sulkevia: Sukupuoliolentona nainen
on läsnä vain fiktiivisenä ja anonyyminä nau-
tinnon ja kaipauksen kohteena, ja jos hän
astuu lihaa ja verta olevana henkilönä mukaan
juomarinkiin, hän on huora (Falk & Sulkunen
1980). Ja tätä eksistentiaalista valintaahan
eivät kaikki naiset, ja kaikista vähiten vaimot,
halua tehdä.

Pullon kanssa seurustelevalle miehelle viina

merkitsee nautintoa ja vapautta, nainen riskiä
menettää tämä vapaus. Nainen ei ole juoma-
kumppani; hän ei voi heittää titteleitä pois
("sano Vaimo vaan").

Lähiöravintolan miesasiakkaat vivahtavat
sisään roskapussinvienti- tai saunaretkeltään.
Tässä yhteydessä naisista puhutaan tikkaporu-
kassa miessukupuolen yhteisenä vihollisena,
"vaimona yleensä", vaimona yhteiskunnan
symbolina (Alasuutari & Siltari 1983).
"Vaimo humalan merkitysten syvärakenteessa
symbolisoi pitkälti juuri niitä velvollisuuksia,
jotka yhteiskuntaelämä ja perheinstituutio
miehelle asettavat." Vaimo ja työnjohto jaka-
vat yhteisen intressin miehen aikaisesta kotiin-
paluusta pelikaljoilta tai tikanheittoillasta:
"Alkoholinkäytön pitäminen sellaisen kohtuu-
den rajoissa, ettei se haittaa työelämää, on
tavallaan joka juomailta toistuva symbolinen
taistelu yhteiskunnan asettamien pakkojen ja
miehen niistä vapautumisen halun välillä.
Kapakka symbolisoi paremmin vapauden val-
takuntaa, kun sisäinen kontrolli siirretään vai-
moon, oman pään ulkopuolelle" (Alasuutari &
Siltari 1983, 105).

Urheilu ja vaimous

"Mutta teeveestä minä edelleenkin katselen ottelut,
Katrinin suureksi ihmetykseksi, se puoli minussa on
hänelle aivan uutta. Hän ei ole tippaakaan kiinnostunut
urheilusta, mutta alkuvuosina syntyy korkeintaan pientä
kinaa kun jokin tärkeä ottelu on esteenä jollekin hänen
mielestään tärkeämmälle, kokoukselle, visiitille, kävely-
kierrokselle kaupungilla. Siivoukselle. 'Älä nyt viitsi enää
katsella mokomaa hömpötystä', hän sanoo, ei komennel-
lukseen minua vaan koska hän tosissaan uskoo ettei se
minullekaan ole hömpötystä kummempaa." (Nielsen,
Hans-Jørgen 1984, 40)

Hans-Jørgen Nielsenin romaani Jalkapallo-
enkeli kertoo monien muiden tarinoiden ohessa
tarinan miehestä, vaimosta ja kolmannesta
pyörästä, jalkapallosta. Urheilu jää Katrin-

vaimolle miesten käsittämättömäksi päähänpinttymäksi. ”Mitä ne hänelle kuuluvat, nuo jalot sankarihahmot ja heidän itseihannointia uhkuvat saavutuksensa, heidän kalunsa ja potenssinsa, vaikka sattumalta onkin naisia jotka ovat keksineet ruveta matkimaan heitä?” (Nielsen 1984, 44).

Katrin ei ole ainoa vaimo, jolle urheiluruidun tuloslaskentojen ääreen nauliutunut aviomies on sietämätön näky. Hän ei ole ainoa vaimo, jonka mielestä aviomies pelikaljalla (teeveematsin jälkeen!) on mitä hirvittäväntä aviomiesenergian tuhlausta. Urheiluhullu aviomies on samanlainen kummajainen kuin Harlekiini-sarjan salaperäiset muukalaiset. ”Kaikki jännitykset ja ongelmat syntyvät siitä, että Harlekiini-maailmassa on kaksi ihmisalajia, joiden on mahdoton kommunikoida toistensa kanssa: mies ja nainen”, kirjoittaa Anne Barr Snitow (1985).

Urheilua ja aviomiestä yhdistää kuitenkin aito intohimo (toisin kuin hänen vaimoan ja Elancyl-hieromakinnasta). Regressiiviseltä näyttävä käyttäytyminen olohuoneen sohvalla on todellisuudessa systeemin ylittämistä, ekstaasia ja vapautumista, sukeltamista todelliseen utooppiseen sfääriin keskellä kaaosta (ks. Nielsen, Niels 1981). Urheilu on yksi miehistä vapauden valtakunnista, joissa vapaus, tasa-arvo, reilu peli, veljeys, toveruus, onni, yksilön suvereenisuus ja arvokkuus toteutuvat (ks. Nielsen 1981).

Sirkuksen ja karnevaalin tavoin urheilu hylkää arjen ja vallitsevan kulttuurin ja korvaa ne uudella villillä, vitaalisella ja elinvoimaisella todellisuudella. Urheilun maailma antaa miehelle uuden identiteetin, elämänyhteyden keskellä kapitalismin psykososiaalista disharmoniaa, historiattomuutta ja yhteyksien puutetta.

Urheilu on siis keino paeta nalkuttavaa akkaa, kyräilevää työnjohtoa, nahistelevia lapsia, varakkaita naapureita, tylyjä kassaneitejä, lankeavia asuntolainoja, epäilyttävin keinoin yleneviä työtovereita... todellisuutta. Perhettä ja yhteiskuntaa.

Tai sitten voi tietysti lähteä kiittämään.

Matkustaminen ja vaimous

Yksinäiset ratsastajat ovat aina miehiä ja jokaisen miehen sydämessä asuu Yksinäinen ratsastaja. Naisen

sydän on ruudullista mekkokangasta ja hän jää oven pieleen nojaamaan kun yksinäinen ratsastaja jatkaa matkaansa luotisteesta ja pitkään tukahdutettujen viettien tyydytyksestä kiihkeän yön jälkeen.

Tuskin kukaan muu yksittäinen henkilö Lonely Riderin lisäksi on vaikuttanut yhtä paljon matkustamiseen liittyviin myytteihin (Amerikan Yhdysvaltojen kulttuurin vaikutuspiirissä) kuin Jack Kerouac. Hänen kuvaamansa On the road -hahmo on olennaisesti miehinen, joten Dean Moriarty tavoin tien päällä päämäärättä ajelehtivat naiset luokitellaan tyystin toiseen kategoriaan.

Alkuperäiset beatit, joita Kerouac niin ansiokkaasti kuvaa, olivat vallankumouksellisia viisikymmenluvun Yhdysvalloissa vapauttaessaan itsensä avioliitto- ja perheinstituution kahleista sekä heille, miehille, yksiselitteisesti lankeavasta perheen elättäjän roolista (todella onnistunut beat sai *naisen* elättämään *hänet*).

Naiset merkitsivät beateille ”potentiaalisia vaimoja”, jotka vaarantavat miesten keskeiset, solidaarisuuden ja yhteenkuuluvuuden leimaamat seikkailut. Naisten vaatimukset olivat pahimmillaan ärsyttäviä, mutta useimmiten pelkästään mielenkiinnottomia verrattuina miehisten seikkailujen ekstaattisiin mahdollisuuksiin (ks. Ehrenreich 1983, 53—55).

On the road -teoksessa sankareillamme on lyhyt kohtaaminen naisten edustaman konventionaalisen moralismin kanssa (ks. Ehrenreich 1983, 53—55). ”Pojat” ovat juuri lähdössä Italiaan ”tehdäkseen kaiken sen, mitä eivät ole koskaan tehneet”. Vaimonsa ystävättäreltä saamansa moraalisaarnan jälkeen Neil Casady (Dean Moriarty) kävelee kadulle ja Kerouac (Sal Paradise) kommentoi ihastuneena:

”Hän oli yksin ulko-ovella tutkien katua. Katkeruus, moitteet, moraali, murheellisuus — kaikki oli hänellä takanapäin, ja hänen edessään oli pelkkä olemassaolemisen ryyssyinen ja ekstaattinen riemu.” (Kerouac 1980, 219)

Lainattakoon vielä naisnäkökulmaa kyseiseen ekstaasiin. Vaimon ystävätär oli ladannut:

”Sinä et ajattele ketään muuta kuin itseäsi ja omaa hauskuuttasi. Sinulla ei ole mielessäsi muuta kuin se mikä roikkuu jalkojesi välissä ja paljonko rahaa tai huvia

saat irti ihmisistä, ja sitten jätät heidät.” (Kerouac 1980, 217)

”Irti päästetty hedonismi” törmäsi siis ”breadwinner” -etiikkaan eli ideologiseen miespuolisten perheen elättäjien yhteiskuntaan. Se vaaransi vaimojen taloudellisen turvallisuuden.

Irti päästettyä hedonismia ei katseltu suopein silmin viime vuosisadallakaan Englannissa, jossa työväestön lisääntynyt vapaa-aika ja parantuneet aineelliset olot saivat porvariston huolestumaan tavoista, joilla työväenluokka uudesta vapaudestaan nautti (ks. Löfgren 1984, 116). Kylpyläalueiden porvarillisen idyllin pilasivat lomaviettohaluisten työläisten joukot — vulgaareina, kovaäänisinä ja humalaisina (Löfgren 1984, 115—116). Porvaristo kampanjoi ”rationaalisen virkistuksen” puolesta ja yritti kanavoida työväestön lomaintressit terveille pohjalle eli irti alkoholistista (Löfgren 1984, 118). Sivilisoimisprosessin agentteina toimivat aktiivisesti — kuten arvata saattaa — mm. porvariston naiset erilaisissa raittius- ja uskonnollisissa liikkeissä (ks. Falk 1979; Löfgren 1984).

Tällä suhtautumistavalla lomaan ja sen vapauksiin on siis luokkapohjainen taustansa, mutta luokkaraja ”kultivoidun asketismin” ja irti päästetyn hedonismin välillä kulkee nykyisin silmiinpistävän usein miehen ja naisen välissä: Leningradiin matkaavassa turistibus-sissa kesällä 1986 on takaosa miehitetty viinaja seksijuttuja kertovilla miehillä, etuosa heitä paheksuvilla tädeillä, ja keskiosassa istuvat suomalaiset perheet — vaimo mököttäen ja mies iloisesti hiprakassa.

Miksi vaimo on matkallakin miehen itseilmaisun tiellä? Miksei hän voi yhtyä olemassaolon villiin ja ekstaattiseen riemuun?

Mitä Tarzan teki Janelle?

Kuten Barbara Ehrenreich on oivaltavassa teoksessaan *The hearts of men* (1983) osoittanut, ei vapautuminen ”famililistisesta” perhe-käsityksestä — siitä seuraavine syyllisyyden tunteineen — ole pelkästään naisliikkeen ansiota. Myös miehet ovat kapinoineet, jopa aikaisemmin kuin naiset.

Miehet ovat pyristelleet irti ikävistä velvollisuuksista useilla eri rintamilla (Ehrenreich ja

minä puhumme nyt keskiluokan tiennäyttäjinä toimineista miehistä Yhdysvalloissa). Beait vapauttivat miehen työn, kulutuksen ja perheen huollon ikeistä, mutta jo heitä ennen kapinoi mm. Playboy-lehti viisikymmenluvulla heittämällä vaimot ovesta ulos ja hunajapuput sisään.

Feministit olivat kuusikymmenluvulla hyvänä apuna vapaan abortin vaatimuksineen — näin miehet saattoivat periaatteessa kieltäytyä kaikesta vastuusta ei-toivottujen lasten suhteen.

Ja kun ahtaasti määritelty miehekkyyys, kypsyy ja aikuisuus eivät olleet enää rajoittamassa ja miehet saivat hypätä ohi kiitäviin juniin ilman infantiilin tai homoseksuaalin leimaa, tekivät he sen, uhraamatta ajatustakaan naisten auttamiseksi mukaan. Naiset saivat jäädä heidän sijastaan pitämään yhteiskuntaa ja perhettä pystyssä (Ehrenreich 1983).

Tällä vuosisadalla on lapsen ja vanhemman suhde kääntynyt nurin päin miehen ja naisen välisessä suhteessa. Naisista on tullut ”vaimoja”, jotka on sivilisoitu vaistojensa ja viettensä varassa elävistä luontokappaleista kaulimen kanssa odottaviksi kellokorttilaitteiksi, primitiivistä luontoa ja nautintoja edustavista sukupuoliolennoista yhteiskuntajärjestyksen ylläpitäjiksi (ks. Falk 1985).

Nainen on saanut koko ajan enemmän vapauksia, mutta vasta sitten kun on aivan varmaa, ettei ”keskiaikainen sielu” nosta hänessä päätään. Hänet on vapautettu kontrolloimaan muita.

Naiset ja matkustaminen

Naisten matkustus on traditionaalisesti liittynyt sukulaisuussuhteiden vaalimiseen eikä individualistiseen itsensä toteuttamiseen. Naiset lähtivät matkaan, kun koko perhe muutti — sodan, epidemian tai miehen työn takia. Tai sitten lähdettiin ”takaisin äidin luokse”. Jotkut eksentrisemmät luonteet tietysti aina karkasivat taiteilijattariksi kiertävän teatteriseurueen matkaan, mutta heistä ei sen koommin kuultu kuin varoittavina esimerkkeinä.

Vaimous on aina rajoittanut matkustusta: joko estänyt sen kokonaan tai muuttanut sen luonnetta. Äidit kun eivät useinkaan katoa yllättäen ”tehdäkseen kaiken mitä eivät ole

	mies	nainen
symboli	"horse"	"house"
prepositio	"on"	"in"
olomuoto	liikkuminen	paikallaanolo
moraali	nautinto	velvollisuus
rekvisiitta	matkalaukku	ruokaostokset

koskaan tehneet" — tai jos lähtevät, ottavat lapset mukaan ja samalla myös velvollisuusmoraalin.

Naisilla, joilla on vastuu jälkeläisistä, on rajoitettu pääsy vapauden valtakuntaan. Vaimo jää arkeen, kun mies lähtee juhlaan. Vaimous merkitsee stabiilitettä, miehen "vapaat suhteet" transgressiota; vaimo suunnittelee tulevaisuutta, mies elää matkallaan ikuista nykyhetkeä. Vaimous saa ravintonsa normaalitilasta, mies elää poikkeustilassa; vaimous merkitsee puritaanista aviorakkautta, matkojen seksuaalisuus on kyltymätöntä donjuanismia (vrt. Pyörälä 1986).

Kuten Kerouacin entinen tyttöystävä Joyce Glassman sanoo, "on sääli, että naiset kuvataan sellaisina ilonpilaajina" (Johnson 1984, 262). Hän ihmettelee myös tapaa, jolla John Clellon Holmes (joka vuonna 1951 kirjoitti avainromaaninsa GO) muistelee beatpiirien naisia:

"Ja samalla kun hän huolellisesti yhdistää avainromaaninsa jokaisen mieshenkilön todelliseen esikuvaansa, ovat 'tytöt' joko 'useiden henkilöiden sekoituksia' tai 'aikakauden nuorten tyttöjen edustajia' tai 'tyyppejä pikemminkin kuin yksilöitä'. Hän ei oikein pysty muistamaan heitä — he olivat vain anonyymejä matkustajia kokemuksen suuressa Greyhound-bussissa. Koska heillä ei ollut olemusta eikä persoonallisuutta, kuinka he sitten saattoivat palaa siitä kuumeesta joka tarttui hänen nuoriin miehiinsä? Heidän tehtävänsä oli kaikenkin täyttää istumapaikat, oletan." (Johnson 1984, 81)

Vaimo — se on minussa!

... on pelottava oivallus kenelle tahansa. Eikä vähiten minulle, kun huomasin, etten jaksa lukea Kerouaciani loppuun.

Mutta ehkä meillä nykyajan eevoilla on mui-

takin mahdollisuuksia kuin kiittää varastetussa Cadillacissa kohti länsirannikkoa ilman puh-taita alusvaatteita, "kuin fantastiset keltaiset sähköiset räjähtäen kaikkiin suuntiin" (Kerouac 1980, 11), tai toisena äärimmäisyytenä hakata Pyyhi jalkasi -kylttejä koskematto-maan erämaahan.

Vaikka urheilukulttuuri, juomakulttuuri ja matkustamisen vapaus (puhumattakaan seksuaalisuudesta tai huumoriperinteestä) juuri nyt ovatkin miehisen diskurssin läpitunkemia, ovat naiset määrittelemässä kaikkea uudelleen ja valtaamassa paikkansa urheilukentillä, baaritiskeillä ja tien päällä — eivätkä enää pelkää-jän paikalla. Jopa rockkulttuurin, nuorten miesten villin kapinan, perusta huojuu, kun joka puolella syntyy uusia iloisia tyttöbändejä.

***

Kun televisiosta tulee jalkapalloa tai jääkiekkoa, haen minäkin olutpullon jääkaapista ja kaivaudun hänen kainaloonsa jakamaan yhteisen kokemuksen. Näin voi sekä herruudesta että vaimoudesta vapaa kommunikaatio miehen ja naisen välillä olla sittenkin mahdollista! (Haukkaan ehkä vielä palan lenkkimakaraa — nyt kun on kyse suomalaisesta kulttuurista — ja viimeinenkin rajapyykki mies- ja naissosialisaation välillä kaatuu.)

Nämä nykyajan aatamit lienevät sitä paitsi huomattavasti inspiroivampaa matkaseuraa mihin tahansa vapauden (tai välttämättömyyden) valtakuntaan kuin Dean Moriarty, Sal Paradise tai lähiöravintolan jeppe olisivat. Vaikka joskus he kyllä nalkuttavat liikaa joutu-essaan jäämään kotiin.

Kirjallisuus

Alasuutari, Pertti & Siltari, Jorma: Miehisen vapau-den valtakunta. Tutkimus lähiöravintolan tikkakulttuu-rista. Tampereen yliopisto: Yhteiskuntatieteiden tutki-muslaitos, 1983. Sarja B 37

Ehrenreich, Barbara: The hearts of men. American dreams and the flight from commitment. New York: Anchor Press, 1983

Falk, Pasi: Palkkatyömuodon kehkeytyminen ja työ-läisten alkoholinkäyttö 1800-luvun Englannissa. Sosiaali-politiikka 1979. Julkaisu 4. Helsinki: Sosiaalipoliittinen yhdistys, 1979

Falk, Pasi: Vaimoni ei ymmärrä minua. . . Teoksessa Helminen, Seppo & Hurri, Merja (toim.): Miehen mallit. Helsinki: Kirjayhtymä, 1985

Falk, Pasi & Sulkunen, Pekka: Suomalainen humala valkokankaalla — suomalaisen miehen myyttinen fantasia. *Sociologia* 17(1980): 4, 257—270

Johnson, Joyce: *Biroller*. Borås: Askild & Kärnekull, 1984

Kerouac, Jack: *On the road*. Harmondsworth: Penguin Books Ltd, 1955. (Matkalla. Helsinki: Kirjayhtymä, 1980)

Löfgren, Orvar: Turism som kultur- och klassmöte. I *Turisme og rejseliv. Arbejds-papirer fra Nordisk Sommer-universitet* nr 20, 1984

Nielsen, Hans-Jørgen: *Jalkapalloenkeli*. Hämeenlinna: Karisto, 1984

Nielsen, Niels Kayser: Sport, kultur og utopi. I *Sport og fascination*. Bidrag nr 13, 1981

Pyörälä, Eeva: Perhe ja parisuhde vai. . . *Alkoholipoliitiikka* 51(1986): 5, 293—296

Ryall, Anka: Esitys NSU:n kesäkokouksen turismikretsessä kesällä 1986

Snitow, Anne Barr: Massamarkkinoiden romantiikkaa. Naisille suunnattu pornografia on erilaista. *Uudistuva ihmiskunta* 1985:3, 34—51.

English Summary

Soile Veijola: Mitä Jane teki Tarzanille. Vaimous ja matkustaminen (What Jane did to Tarzan — 'the wife' and travel)

Reams of sociological prose have been written about the relationship between the male and drink and about the figure behind this relationship — the female. This woman is always a wife, an external force and antagonist to the male, and it is from under the male eyebrows that the world and its conflicts are viewed. In this article the author visits other havens of freedom, where the male can be his own self — and the female a wife.

Deeply penetrated though they may be by the male influence, sport, drinking and freedom to travel (to say nothing of sexuality and humour) are increasingly having to make way for the female, who is busy redefining everything and taking her own place on the sports field, at the bar and on the road — and not just as a fearful bystander or companion. Even rock music, that wild rebellion launched by young males, is being shaken to the foundations by the onslaught of new bands made up of happy girls.

Alkoholipoliitiikka Vol. 52: 115—119, 1987